

Posudek na disertační práci:

Pavel Kugler: Ideové zdroje křesťanské demokracie ve střední Evropě v letech 1945-1948. Praha 2013.

V předložené disertační práci se Pavel Kugler zaměřil na detailní zmapování vývoje katolického politického proudu v některých zemích střední Evropy v krátkém, ale z hlediska společenských procesů velice dynamickém poválečném období, přičemž své kladení otázek k této éře šťastně zasazuje do kontextu obecnějších procesů, odehrávajících se v Evropě ve sféře interakce katolické církve a moderní společnosti minimálně od první světové války. Tematickým vymezením i formou zpracování se jedná bezpochyby o velmi přínosnou práci, která naplňuje mezeru v rámci zpracování politických dějin tohoto období i v rámci srovnávacího výzkumu politického katolicismu ve středoevropském prostoru.

Z hlediska metodického považuji za šťastné rozdělení práce do dvou částí, které jsou spolu ale v podstatě organicky provázené. V první z nich se zaměřuje na otázky, související s etablováním křesťansko-demokratického proudu a jeho působení především v první polovině 20. století, tedy v období, které je ovlivněno dynamismem společenských transformací po první světové válce, jež logicky zasahují i církevní milieu. Ačkoli nebylo zpracování této vývojové periody autorovým prioritním cílem, podařilo se mu ve zhuštěné podobě analyzovat vliv nových politických i sociálních podmínek po roce 1918 na pozice katolicismu v politice i veřejném prostoru. Domnívám se však, že mohly být autorem vzaty v úvahu také ideové proměny katolického milieu od konce první světové války, které se totiž promítají významně i do politických procesů. Ve vnitrocírkevních diskurzech totiž po roce 1918 sílí akcenty, primárně v mládežnickém hnutí, recipovat církev jako mystické společenství. Současně však tyto snahy jsou zdrojem kritiky poválečného vlivu moderny na kulturu i na společnost. Tehdejší důrazy na utváření národního společenství přispíval k překonání rozporů mezi přirozeným a nadpřirozeným, mezi tělem a duchem, mezi církví a národem a vytvářely tak předpoklady pro afilialitu k autoritativním hnutím. V této souvislosti mi však v těchto pasážích chyběla alespoň stručná reflexe národnostních problémů v rámci katolické politiky v Evropě (tato tematika nezasahuje jen ČSR nebo střední Evropu, ale výbušnou podobu dostávaly národnostní otázky i v západní části starého kontinentu - např. v Belgii, kde národnostní tenze mezi katolíky vyvolávaly i intenzivní zájem Vatikánu). Současně však chci vyzdvihnout metodologické uchopení tématu, kde se již v prvních kapitolách snaží vymezit pojem křesťanské demokracie a politického katolicismu na pozadí

duchovních změn uvnitř katolické církve, která již v období papeže Pia XI. (1922-39) prožívá důležité momenty historického zlomu v církevních strategiích (typickým projevem byla v tomto směru iniciace Katolické akce) i v teologii, které se svými důsledky projeví i po roce 1945.

Ve druhé části se zabývá podrobným mapováním situace politického katolicismu, resp. křesťanské demokracie v Československu (spíše však v oblasti českých zemí), sovětské okupační zóně Německa (od roku 1949 NDR) a v Polsku. Výběr zemí, kterým se Pavel Kugler věnuje, považuji za logický, protože zmíněné státy představovaly osu, z nichž se vytvářela opora sovětského vlivu ve střední Evropě, a navíc se dají vzhledem k panujícím specifikům dobře komparovat a lze na nich úspěšně demonstrovat shody i rozdíly politického vývoje katolických stran a subjektů, které se k nim blíží. Jako konkrétní politické strany si pro své bádání vybral činnost Československé strany lidové (ČSL) a s ní ideově propojených katolických seskupení i jednotlivců, etablování a počátky existence východoněmecké CDU, Strany práce a skupin okolo katolických periodik *Dziś i Jutro*, *Tygodnik Powszechny* a *Tygodnik Warszawski* v Polsku. Velmi dobře autor vybral i chronologický rámeček, v němž své pojednání zpracovává. Po skončení druhé světové války a následném utváření dvou mocenských bloků na evropském kontinentu se neodehrává jen významný politický, sociální, kulturní a společenský posun, ale mění se i podmínky, v nichž se pohybuje církevní milieu, pochopitelně včetně politického.

Jednotlivé kapitoly, do nichž je práce členěna, podávají velice plastický obraz programu katolických politických stran, inspirační a ideové zdroje a prezentují velmi dobře různorodé sféry, v nichž se jednotlivé subjekty angažovaly. Velice oceňuji i fakt, že autor snažil celou tematiku zasadit do širokého kontextu transformací, jimiž procházelo církevní prostředí v sledovaném období a vlivů, které ho formovaly, tedy i zachycení určitého napětí mezi starými a novými paradigmaty církevního vývoje v Evropě po roce 1945. V práci tak uplatňuje moderní historiografické přístupy. Podařilo se mu velmi dobře zachytit společné charakteristiky jednotlivých zemí - přes pochopitelné odlišnosti, které v jednotlivých státech panovaly. Diferencovaný pohled na politické stranictví je zřetelný především v případě Polska, kde se totiž nevyprofiloval subjekt, který by měl rysy klasických politických stran. Funkci politických stran totiž nahrazovaly skupiny katolických intelektuálů, kteří se soustředili kolem některého z důležitých katolických periodik, jež mohly u našich sousedů vycházet navzdory mocensko-politickým změnám. Dalším autorovým kritériem pro výběr těchto zemí, s nímž lze naprosto souhlasit, byl i rozdílný charakter konfesního prostředí, kde v Polsku dominoval katolicismus, ve východním Německu evangelické křesťanství a

v Československu (ovšem jen v českých zemích, protože Slovensko představuje odlišnou situaci), kde se projevíly důsledky rozvinuté sekularizace. Poválečná rekonstrukce v těchto státech se jednoznačně nesla ve znamení silícího vlivu komunistické moci, i když samozřejmě míra rezistence byla rozdílná. Společným charakteristickým rysem pro tyto země byla ovšem přítomnost prokomunistického aktivismu, i když daná různými okolnostmi a důvody.

Celkově lze konstatovat, že Kuglerova disertace představuje v mnoha ohledech velice kvalitní práci. Z textu je patrná autorova intenzivní badatelská práce a široká obeznámenost s dostupným materiálem v podobě pramenů i literatury. Kuglerova práce je také velmi dobře a přehledně strukturována a představuje velmi propracované dílo jak po stránce obsahové, tak metodické. Práce navíc vychází ze široce koncipovaného komparativního pramenného výzkumu. Oceňuji také stylistickou úroveň textu (jen bych upozornil nepřesnost např. na s. 19, kde má být správně jméno autora Gerhard Besier). Ze všech těchto důvodů ji plně doporučuji k obhajobě. Současně navrhuji, aby byla hodnocena jako výborná. Jsem rovněž přesvědčen, že by tato práce měla být pro své kvality v dohledné době vydána také tiskem.

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D.

Historický ústav AV ČR, v.v.i.

Prosecká 76

190 00 Praha 9